

Nr 16.

Ankom till riksdagens kansli den 23 mars 1915 kl. 5 e. m.

Bevillningsutskottets betänkande, i anledning av väckt motion angående införande av en särskild värnpliktsskatt.

(2:a avd.)

Närvarande: herrar K. G. Karlsson, Nilsson i Bonarp, frih. C. J. Beck-Friis, Oskar Eklund, Lyckholm, Antonsson, Bergström, frih. Fleming, frih. Palmstierna, Jespersion, Röing, Christierson, Jonsson i Hökhult, Danström, Knaust, J. E. Berglund, Holmström, von Hofsten, Nilsson i Kristianstad och Jönsson i Revinge.

I en inom andra kammaren av herr *Johansson* i Brånalt väckt motion, nr 49, som hänvisats till bevillningsutskottet, har hemställts, att riksdagen ville besluta att i en skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att utredning måtte föranstaltas om införandet av särskild värnpliktsskatt för sådana män, som helt och hållet blivit befriade från fullgörandet av värnplikten, och att därefter för riksdagen måtte framläggas det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Beträffande motiveringen härför får utskottet hänvisa till motionen.

Ifrågavarande skatteform sammanhänger till uppkomst och innebörd på det närmaste med den allmänna värnplikten. Även om det i äldre tider på olika håll förekommit avgifter, som haft åtminstone vissa yttre *Bihang till riksdagens protokoll 1915. 7 saml. 13 häft. (Nr 16.)*

Utskottet.

likheter därmed, är det dock först den allmänna värnpliktens idé, som i sin tillämpning skapat förutsättningarna för en värnpliktsskatt i egentlig mening.

Utländet.

Den första mera moderna formen av värnpliktsskatt förekom i *Frankrike*, varest i samband med införandet av allmän värnplikt i slutet av 1700-talet stadgades, att medborgare, som befriades från krigstjänst, skulle antingen ställa annan man för sig eller ock erlægga ett visst penningbelopp. Redan 1818 i och med antagandet av ändrade grunder för rekryteringen bortföll dock denna skattskyldighet.

Härefter dröjde det till 1860-talet, innan denna skatteform vann något ytterligare positivt erkännande. Vid denna tid infördes värnpliktsskatt i ett par sydtyska stater samt i *Schweiz*. Det schweiziska systemet, sådant det efter hand utbildades, har fått tjäna som föredöme på andra håll, bl. a. i Frankrike, där värnpliktsskatt 1889 åter infördes för att emellertid 1905 i samband med ändring i övningstiden ånyo avskaffas.

Av de stora militärstaterna är det, utom Frankrike, egentligen blott *Österrike-Ungern*, som följt exemplet. Där har emellertid värnpliktsskatt efter olika grunder uttagits från början av 1880-talet. Sedan ungefär lika länge hava i *Tyskland* förslag i ämnet tid efter annan varit uppe, men ej lett till något positivt resultat. Debatterad har frågan varit även i *Italien*, var emot *Ryssland* först under nu pågående krig och väl närmast i statsfinansiellt syfte tagit upp tanken och, enligt en uppgift i tidningspressen, redan skall hava påbjudit ett slags värnpliktsskatt. *England*, som hittills saknat allmän värnplikt, har givetvis stått främmande för frågan om värnpliktsskatt.

Enligt inhämtad uppgift finnes för närvarande värnpliktsskatt i olika former införd allenast i följande europeiska länder, nämligen *Österrike-Ungern* och *Schweiz* samt tre Balkanstater, *Turkiet*, *Bulgarien* och *Grekland*, och skulle därtill eventuellt då komma *Ryssland*.

I de nordiska länderna har frågan om värnpliktsskatt icke vunnit erkännande i lagstiftningen. Förslag därom hava emellertid varit uppe såväl i *Norge* och *Danmark* som hos oss.

Att här ingå på någon redogörelse för olika utländska system, som vunnit tillämpning eller förelegat i förslag, skulle föra för långt. Framhållas må endast, att av nu gällande lagstiftningar på området de österrikisk-ungerska och schweiziska synas mest beaktansvärda.

Sverige.
(*Historik*).

Vad *Sverige* beträffar har, såsom nyss antytts, spørsmålet om värn-

pliktsskatt varit under öfvervägande, ehuru hittills utan påföljd i lagstiftningsväg. Frågans historia, som går tillbaka till 1860-talet, torde lämpligen böra göras till föremål för en kortfattad återblick.

Till det för 1869 års riksdag framlagda härordningsförslaget voro även anknutna bestämmelser rörande en »värnskatt», som skulle utgöras av från värnpliktens fullgörande befriade och, beräknad efter den allmänna bevillningen, utgå med belopp från 2 till 50 kronor årligen under de sju första beväringssären och med 1—25 kronor årligen under de tre sista åren. Frågan föll med härordningsförslaget i dess helhet.

Vid 1871 års lagtima och urtima riksdagar kom förslaget om värnskatt igen i samband med nytt härordningsförslag. Skatten föreslogs nu skola utgå lika under alla beväringssären och med belopp motsvarande halva bevillningen, lägst 3 kronor. Förslaget om värnskatt fick dock även nu dela huvudfrågans öde att falla.

1877 års förslag till ny värnpliktslag innehöll intet om någon värnpliktsskatt, och blev en enskild motion om »värneskatt, progressivt efter förmögenhet» avslagen av riksdagen.

Härefter fick frågan om värnpliktsskatt eller »värnskatt» vila, tills den åter upptogs i generalstabens härordningsförslag 1890 och i den så kallade generalskommitténs däröver avgivna utlåtande 1891. Gemensam för båda var principen, att värnskatt skulle erläggas av de värnpliktiga, som vore till tjänst vid rikets försvar oförmögna och på grund därav frikallade, under den tid, de eljest skulle hava tillhört beväringen, ävensom av värnpliktiga, som erhöle uppskov med inskrivning, för varje år därav. Huvudsakliga skillnaden rörde sättet för skattens bestämmande. Medan generalstaben föreslog, att skattebeloppet skulle utgöra minst 3 kronor och för dem, som erlade bevillning, uppgå till samma belopp som denna, förordade generalskommittén en särskild ordning för skattens bestämmande.

1892 års härordningsförslag kom dock ej att innehålla några stadganden om värnpliktsskatt. En vid urtima riksdagen väckt motion upptog i det väsentliga generalskommitténs förslag, men vann ej kamrarnas bifall.

Sedermera kom frågan upp i sammanhang med 1901 års härordningsförslag. Generalstabschefen hade angående betydelsen av införandet av en värnskatt följande principuttalande: »Oduglighet till krigstjänst och oduglighet till arbete eller enskilt förvärv äro alldeles icke med varandra överensstämmande eller liktydiga begrepp, och då den, som frikallats från värnpliktens fullgörande, onekligen undgår betydande ekonomiska

upppoffringar, men står i skuld till staten för åtnjuten uppfostran och andra fördelar, kan värnskatten näppeligen betraktas såsom en orättvis eller obillig pålaga.»

Samma tankegång utvecklades närmare av chefen för lantförvarsdepartementet, som till statsrådsprotokollet yttrade bland annat: »Visserligen kan det sägas, att — då en värnpliktig är av naturen så utrustad, att han icke kan godkännas vid den vid inskrivningsförrättningen förekommande läkarebesiktningen — det icke är med rättvisa och billighet överensstämmande, att sådan värnpliktig underkastas särskild beskattning, då naturen gjort honom oförmögen till tjänst vid rikets försvar. Detta åskådningssätt synes mig emellertid vittna om en ensidig teoretisk uppfattning. Frågan om värnskatt bör fastmera betraktas från den praktiska synpunkten, att de värnpliktiges tjänstgöring i fredstid är förenad med ekonomiska upppoffringar, enär de därunder måste avstå från enskilt förvärv, medan åter de, som frikallats från värnpliktens fullgörande eller erhållit uppskov med sin inskrivning, kunna fortfarande ägna sig åt sina borgerliga sysselsättningar och således icke få vidkännas den ekonomiska upppoffring, som drabbar de inskrivna värnpliktige. Den omständigheten, att värnpliktig på grund av bristande kroppsutveckling, lyte eller annan orsak blivit kasserad, innebär i och för sig icke, att han är oförmögen till enskilt förvärv. Betraktas saken från nu antydd synpunkt, torde man finna, att värnskatten företräder en utjämnande princip, samt att den är både rättvis och billig. Att även den, som, innan han överskridit beväringensåldern, utvandrar ur riket och därigenom undgår att helt och hållet eller för ett eller flera år fullgöra värnplikten i beväringen, bliver underkastad värnskatt, finner jag ävenledes vara i sin ordning, då en sådan person onekligen står i skuld till staten för åtnjuten uppfostran och andra fördelar, och det icke kan vara obilligt, att han, då han genom sin avflyttning från fäderneslandet icke vidare kommer att bidra till dess försvar, förpliktas att i någon mån gälda denna sin skuld.»

I förslaget till ny värnpliktslag upptogs också ett stadgande av innehåll, att värnskatt skulle, där ej särskild grund för befrielse föreläge, erläggas dels av den, som på grund av oförmåga till tjänst vid rikets försvar frikallades från värnpliktens fullgörande eller som finge uppskov med inskrivning, för varje år, varunder han sålunda undginge att tillhöra beväringen, dels ock av emigrerande värnpliktig för hans återstående tjänstetid i beväringen, och i riksstaten för 1902 beräknades förslagsvis såsom inkomst av dylik värnskatt 500,000 kronor.

Emellertid lyckades förslaget om införande av en värnpliktsskatt eller värnskatt ej heller denna gång vinna riksdagens bifall, om ock själva idén ägnades visst erkännande. I skrivelse den 2 juni 1901 yttrade riksdagen huvudsakligen, att då all erfarenhet saknades om till vilket belopp en värnskatt skulle komma att uppgå, riksdagen icke ansett sig böra beräkna densamma såsom tillgång till de ökade utgifterna för försvaret, samt att riksdagen väl funnit goda skäl kunna förebringas för införande av en sådan skatt, men att lämpligheten eller olämpligheten därav naturligen måste bliva väsentligen beroende av de grunder, enligt vilka densamma komme att utgå. Vidare anförde riksdagen: »För närvarande föreligger emellertid allenast förslag om införande i värnpliktslagen av vissa allmänna stadganden rörande vilka personer i värnpliktsåldern skulle vara skyldiga att erlagga värnskatt, utan att samtidigt framlagts något fullständigt författningsförslag i ämnet. Vid sådant förhållande och då värnskatten kan tänkas ordnad på flera olika sätt, är det tydligen nu icke möjligt att bilda sig någon föreställning om, huru den tilltänkta nya skatten i tillämpningen skulle komma att verka. Då härtill kommer, att meningarna ännu torde vara ganska delade rörande de närmare grunder, som i fråga om värnskatten böra göras gällande, och frågan, huruvida enighet härutinnan kan ernås, svårligen låter sig avgöra, förrän ett fullständigt förslag i ämnet föreligger till prövning, har riksdagen icke funnit sig böra bifalla Eders Kungl. Maj:ts framställning om införande i värnpliktslagen av de nu föreslagna bestämmelserna om värnskatt, helst hinder icke torde möta att, om så befinnes lämpligt, i en blivande författning om värnskatt införa motsvarande bestämmelser.»

Kungl. Maj:t följde den av riksdagen lämnade anvisningen och tillsatte i början av 1902 en kommitté för utarbetande av närmare förslag i ämnet. Kommitténs betänkande avgavs den 23 maj 1903 och omfattade dels förslag till lag om värnpliktsskatt, vilken benämning föreslogs i stället för den tidigare brukade beteckningen »värnskatt», dels ock förslag till förordning angående tillämpningen av lagen om värnpliktsskatt (värnpliktskatteförordning). Det torde vara lämpligt att här lämna en översikt av huvudgrunderna i kommitterades förslag.

Den rationella grunden för en värnpliktsskatt är, enligt kommitterade, ungefär denna. För den som äger självförsörjningsförmåga innebär fullgörandet av värnplikten en ekonomisk uppostring. Om av någon orsak en sådan person befrias från nämnda fullgörande, kommer han onekligen

1903 års
kommittéför-
slag.

i en fördelaktigare ställning, i det han odelat kan ägna sig åt sitt förvärvsarbete, åt ombesörjandet av egna angelägenheter o. s. v. En ekvivalent ekonomisk uppoffring bör därför kunna åläggas honom. Värnpliktskatten komme således att motsvara den ekonomiska delen av värnpliktsbördan.

Skattskyldiga bleve följaktligen alla, som kunde anses njuta fördel därav, att de icke behövde genom tjänstgöring fullgöra värnplikten. Dit hörde främst de män i åldern 21—32 år, vilka enligt värnpliktslagens bestämmelser frikallats från värnplikts fullgörande, vidare värnpliktige, som med vederbörligt tillstånd avflyttade från riket, värnpliktige, som beviljats uppskov med inskrivning, samt slutligen de som utan laga förfall uteblivit från inskrivningsförrättning. Allmän förutsättning för skattskyldighet bleve, som redan antytts, självförsörjningsförmåga, och skulle dennas förefintlighet prövas av inskrivningsmyndigheten.

I överensstämmelse därmed, att värnpliktskatten ansåges motsvara den ekonomiska delen av värnpliktsbördan, borde skattens storlek rätta sig efter den skattskyldiges ekonomiska förhållanden. Efter schweiziskt mönster har således föreslagits dels en fast avgift för samtliga skattskyldiga, benämnd värnpliktspenningar, dels ock en tilläggsskatt, ställd i visst förhållande till förmögenheten eller inkomsten över ett visst belopp, under benämning av värnpliktsavgift. Värnpliktspenningarna hava föreslagits till 6 kronor för år av den tid befrielsen omfattade. Värnpliktsavgiften har ställts i direkt beroende av vederbörandes allmänna statskatt, bevillning och inkomstskatt, och föreslagits till hälften av dennas belopp, likaledes årligen under det antal år den skattskyldige åtnjöte befrielse från värnpliktstjänst.

För utflyttande är skatteplikten redan av praktiska skäl inskränkt till värnpliktspenningarna, men skulle i stället dessas belopp erläggas på en gång. Vid återinflyttning skulle för den, som då frikallades, inträda skyldighet att utgöra värnpliktsavgift för återstående åren. Å andra sidan skulle återinflyttad, som fullgjorde sin värnplikt, återfå erlagda värnpliktspenningar i mån av fullgörandet.

Därest, efter skattskyldighetens fastställande, den allmänna förutsättningen därför, försörjningsförmågan, bortföle, skulle befrielse från vidare skatt kunna vinnas.

Värnpliktspenningarna hava av kommitterade beräknats inbringa 500,000 kronor årligen, vartill komme värnpliktsavgiftens belopp. Rörande användningen av dessa skattemedel har, i överensstämmelse med av riksdagen 1901 uttalad önskan och för övrigt efter exempel från Schweiz

och Österrike-Ungern, föreslagits, att ett fixt belopp, 200,000 kronor, skulle avsättas till en för beväringsskapet bildad invalid- och pensionsfond, varefter återstoden skulle ingå till statsverket.

Ovan refererade bestämmelser återfinnas i den föreslagna lagen om värnpliktsskatt, och har för ändring i denna förutsatts samtycke av konung och riksdag. Lagen skulle icke bli retroaktiv.

De för lagens tillämpning erforderliga föreskrifterna, innefattade i »värnpliktsskatteförordningen», skulle utfärdas av Kungl. Maj:t. Kommitterades förslag i denna del synes dock numera icke vara av det intresse, att någon redogörelse därför behöver givas.

Över kommittéförslaget hördes kammarrätten och statskontoret samt cheferna för general- och marinstaberna.

Kammarrätten och statskontoret, som avgåvo gemensamt utlåtande, uttalade sitt gillande av syftemålet med förevarande skatt, att utjämna de bördor, värnplikten medförde för dem, som måste personligen fullgöra densamma. Betänkligheter inställde sig egentligen med hänsyn till svårigheten att finna rättvisa och lämpliga grunder för skattens utgörande i varje fall. Den av kommittén uppställda allmänna förutsättningen för skattskyldighet, självförsörjningsförmåga, hade till konsekvens, att en ekonomiskt väl lottad person, som vore urståndsatt till arbete, skulle få skattefrihet, vilket icke syntes hållbart ur allmän och praktisk synpunkt. Därför borde, enligt ämbetsverkens åsikt, värnpliktsavgiften utgå oberoende av vederbörandes arbetsförmåga. Ifråga om skattens storlek föreslogs, att värnpliktspenningarnas belopp skulle stanna vid 5 kronor årligen, vilket mera överensstämde med motsvarande avgift i Österrike-Ungern och Schweiz. Rörande värnpliktsavgiften erinrades, att bevillningen såsom grund för beräkningen erbjöde vissa olägenheter, bl. a. däruti att fastighetsbevillningen icke bestämdes med hänsyn till egendomens verkliga avkastning, och att inkomstbevillningen ej utginge av alla inkomstslag. Fördenskull och då för övrigt försiktigheten manade till att ej göra skatteplikten för kännbar, förordades, att värnpliktsavgiften skulle beräknas blott å inkomstskatten och utgå med hälften av denna. Därjämte ansågs erforderligt, även av hänsyn till inkomstskattens progressiva natur, att ett maximum sattes för avgiften, exempelvis 500 kronor. Från de militära chefernas utlåtanden, vilka huvudsakligen rörde detaljer, mestadels i förslaget till värnpliktskatteförordning, må endast antecknas, att generalstabschefen föreslagit, att återinflyttade skulle omedelbart återbekomma hela beloppet av erlagda värnpliktspenningar, vilken förändring även tillstyrktes av ämbetsverken.

Sedan berörda myndigheters utlåtanden under 1903 och 1904 avgivits, har frågan emellertid fått vila. 1907 års försvarskommitté har icke haft den uppe, och de 1911 tillsatta försvarsberedningarna hava ej ägnat den vidare uppmärksamhet, än att första beredningen i sitt betänkande upplyst, att beredningen tagit kännedom om 1903 års kommittébetänkande om värnpliktsskatt, men då en sådan skatt knappast torde kunna bliva av vidare betydelse ur statsfinansiell synpunkt, icke ansett lämpligt att i då föreliggande sammanhang upptaga frågan till behandling. Ej heller i samband med den förlidit år genomförda lösningen av försvarsfrågan förekom från vare sig Kungl. Maj:ts eller riksdagens sida något initiativ eller uttalande i förevarande ämne.

*Utskottets
yttrande.*

Frågan om införande av värnpliktsskatt är enligt sakens natur att taga i betraktande från två skilda synpunkter, beroende på vilket syfte, man vill låta en sådan skatt främst tjäna. Vid den tidigare behandlingen hos oss av detta spörsmål, liksom tydligtvis även i den föreliggande motionen, har värnpliktsskatten huvudsakligen avsetts som ett medel att jämnare fördela försvarets bördor på landets olika medborgare genom att ålägga dem, som befrias från personlig tjänst vid rikets försvar, ett ekonomiskt bidrag, ägnat att uppväga det hinder i ekonomiskt förvärv de till sådan tjänst uttagna därigenom tillskyndas. Emellertid kan frågan därjämte eller tilläventyrs uteslutande ses från den statsfinansiella sidan.

Även om man i likhet med 1901 års riksdag skulle anse en värnpliktsskatt principiellt berättigad i nyssberörda syfte av försvarsbördans rättvisa utskiftande, kunna dock betänkligheter inställa sig med avseende å dess praktiska genomförande. Redan 1901 uttalade riksdagen farhågor i sådant hänseende, och den sedermera verkställda utredningen lärer icke få anses hava lämnat härutinnan tillfredsställande förslag. Insikten härom torde ock hava föranlett, att utredningen icke resulterat i något Kungl. Maj:ts förslag. Redan de praktiska svårigheterna, i förening med frågans antagna mindre betydelse för statskassan, synas jämväl hava kommit vederbörande att vid senare utredningar rörande försvaret skjuta denna fråga till sidan.

Att märka är för övrigt, hurusom de faktiska förhållandena i vissa hithörande avseenden sedan 1901 och 1903 väsentligt förändrats. Redan av det statistiska material, 1903 års kommitté hade till förfogande, framgick, att antalet frikallade värnpliktiga i 21-årsåldern (= huvudgruppen av de eventuella värnpliktsskatteskyldiga) i och med 1901 års skärpta inskriv-

ningsbestämmelser omedelbart betydligt nedgått, nämligen från 10,463 år 1901 till 6,517 år 1902. Sedermera har samma siffra ytterligare sjunkit och utgjorde 1913 blott 5,464. Väsentligen beror givetvis nedgången efter 1901 därpå, att, som känt är, inskrivningen av värnpliktiga sedan den tiden omfattar ej blott de verkligen vapenföra utan ock värnpliktiga av svagare konstitution, som dock befinnas dugliga till annat arbete i militär-tjänsten än direkt vapentjänst.

I samma mån som den personliga insatsen alltmera effektivt tages i bruk för försvarets olika ändamål, minskas naturligen räckvidden för värnpliktsskattens såväl mera principiella som ock rent finansiella betydelse. De kasserades huvudpart torde utgöras av personer, som äro med sjukdomar eller lyten så svårt behäftade, att det i de flesta fall skulle vara omöjligt eller åtminstone obilligt att av dem utkräva någon extra skatt som ekvivalent för bristande personlig tjänst. Den officiella statistiken visar, att av de år 1913 frikallade 21-åriga värnpliktiga samtliga 5,464 blevo kasserade på grund av kroppsfel eller sjukdom. Kassationsorsakerna voro för de större grupperna följande:

- För 291 fortfarande allmän svaghet;
- » 116 otillräcklig kroppslängd;
- » 586 tuberkelsjukdom;
- » 344 sinnessjukdom;
- » 104 fallandesot;
- » 105 övriga nervsjukdomar;
- » 1,473 sjukdomar i cirkulationsorganen;
- » 402 » i matsmältningsorganen;
- » 166 urin- och könssjukdomar;
- » 821 bensystemets och rörelseorganens sjukdomar;
- » 437 dövhet och övriga örats sjukdomar;
- » 269 ögonsjukdomar.

Då de värnpliktigas flertal tillhör den kroppsarbetande klassen, är det tydligt, att för större delen av de kasserade kassationsorsaken jämväl är av beskaffenhet att helt eller delvis beröva dem förvärvsförmåga i det allmänna livet. Därmed är åter för dessa fall den erkända allmänna förutsättningen för skattskyldighet mer eller mindre rubbad.

Medgivnas må visserligen å andra sidan, att åtskilliga av övriga frikallade väl kunde tåla vid en skatteprestation som gengäld för befrielsen från värnpliktens personliga fullgörande, men klart är, att det bleve för-

enat med synnerliga svårigheter att i praktiken draga gränsen mellan skattskyldiga och icke skattskyldiga. Möjligheten av rättvis och jämn prövning i dylika fall bleve förminskad i samma mån som, enligt sakens natur, några fixa regler ej läte sig uppställas. I varje fall synes tydligt, att någon avsevärd statsinkomst näppeligen kunde vara att påräkna från detta håll.

Utskottet finner sig således förhindrat att tillstyrka någon åtgärd i det föreliggande ärendet. Oaktat denna ståndpunkt i huvudsaken, anser utskottet sig emellertid icke kunna helt förbigå motionens detaljer. Motionären har visserligen avstått från att framlägga formligt förslag i frågan och stannat vid yrkande om utredning, men vissa riktlinjer hava dock antytts såsom lämpliga. Sålunda har, om utskottet rätt förstått de något dunkla ordalagen, motionären avsett en engångsskatt, beräknad efter den frikallades inkomst eller eljest uppskattade arbetsprodukt under det år, värnplikten skulle hava fullgjorts, och, allt efter inkomstens storlek eller arbetsvärdet, uppgående till 25—75 procent därav. En så anordnad skatt måste dock betecknas såsom i alla avseenden olämplig. Uttagen på en gång skulle denna skatt, där den komme att utgå, drabba orimligt hårt, men däremot skulle den bliva utan verkan för avsett ändamål beträffande många, vilka vid värnpliktsålderns inträde varken hava någon inkomst eller utföra något taxeringsbart arbete. Härav skulle ock följa, att det finansiella resultatet bleve skäligen ringa. Tämligen svävande förefaller vidare motionärens föreställning rörande möjligheten för taxeringsnämnderna att fastställa skattskyldigheten och utmäta det taxerade beloppet i olika förekommande fall.

Med avseende å vad här ovan anförts får utskottet alltså hemställa,

att herr Johanssons i Brånalt förevarande motion, II: 49, angående införande av en särskild värnpliktskatt, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 22 mars 1915.

På bevillningsutskottets vägnar:

K. G. KARLSSON.